

Sygn. akt I CSK 234/12

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 grudnia 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa J. G.

przeciwko E. K.-F.

o ochronę dóbr osobistych,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 14 grudnia 2012 r.,

skargi kasacyjnej pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 15 lipca 2011 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 2 lipca 2009 r. nakazał dziewięciorgu pozwanych: [...], opublikowanie na własny koszt w oznaczony sposób w najbliższym numerze *Wiadomości N.* po uprawomocnieniu się tego wyroku oświadczenia następującej treści: „Przepraszamy pana J. G. za sformułowanie w *Biuletynie Informacyjnym N. [...]* nr 4 z 20 stycznia 2005 r. w materiale *Umiłowanie państwa prawa* nieprawdziwego twierdzenia, iż sąd uznał, że zostało popełnione przez niego przestępstwo przed wyborami w 2002 r., oraz zawarte w materiałach opublikowanych w dodatku świątecznym z 21 grudnia 2004 r. *Biuletynu Informacyjnego [...]* pt *Dla Gminy, dla mieszkańców* oraz *Odpowiadamy sołtysom* sugestie o popełnieniu przez J. G. przestępstwa przeciwko wyborom”, ponadto zasądził od pozwanych solidarnie kwotę 5000 na oznaczony cel społeczny (art. 448 k.c.).

Apelacje, zaskarżające w całości wyrok Sądu Okręgowego, wniosło sześcioro pozwanych: [...], oprócz zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., podniosła w apelacji, że nie jest legitymowana do występowania w sprawie w charakterze pozwanej, a na wypadek nieuwzględnienia tego ostatniego zarzutu - naruszenie art. 12 ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe (Dz. U. 1984.5.24 ze zm. - dalej: „pr.pras.”) oraz art. 24 § 1 k.c.

Sąd Apelacyjny uwzględnił wszystkie apelacje częściowo. Wyrokiem z dnia 15 lipca 2011 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że oddalił powództwo o zapłatę 5 000 zł.

Oddalając apelacje w pozostałym zakresie, tj. poza częścią dotyczącą zadośćuczynienia pieniężnego, Sąd Apelacyjny po zaaprobowaniu dokonanych przez Sąd Okręgowy w tym zakresie ustaleń faktycznych (z wyjątkiem treści zacytowanego przez Sąd pierwszej instancji zdania ze strony 20 uzasadnienia postanowienia Sądu Apelacyjnego z dnia 23 listopada 2004 r., orzekającego o nieważności wyborów samorządowych w Gminie N. w 2002 r.) wyjaśnił, że wszyscy pozwani byli członkami stowarzyszenia zwykłego [...], wydawcy *Biuletynu Informacyjnego [...]*, w którym ukazały się publikacje naruszające

dobra osobiste powoda - wybranego na wójta w wyborach w 2002 r. - w szczególności jego dobre imię, przez niezgodne z prawdą twierdzenia i sugestie o popełnieniu przez niego przed wyborami samorządowymi w Gminie N. w 2002 r. przestępstwa przeciwko wyborom. W związku z tym, że stowarzyszenia zwykle nie mają osobowości prawnej, za naruszenie dób osobistych przez publikacje wydawane przez te stowarzyszenia odpowiadają zgodnie z art. 38 pr. pras. jako wydawcy sami członkowie tych stowarzyszeń. Wszyscy więc pozwani powinni odpowiadać na podstawie art. 38 pr. pras. jako wydawcy *Biuletynu Informacyjnego* [...] za naruszenie dóbr osobistych powoda przez zawarte w trzech ogłoszonych tekstach niezgodne z prawdą twierdzenia lub sugestie o popełnieniu przez powoda przed wyborami samorządowymi w Gminie N. w 2002 r. przestępstwa przeciwko wyborom. Ponadto E. K.-F. dodatkowo odpowiada zgodnie z art. 38 pr. pras. za naruszenie dóbr osobistych powoda spowodowane ogłoszeniem artykułu *Dla Gminy, dla mieszkańców* jako jego współautorka (obok M. S., D. A. i R. P.), niezależnie od odpowiedzialności T. O. jako redaktora za wszystkie artykuły i odpowiedzialności M. K. za artykuł *Odpowiadamy sołtysom* jako jego autora.

Jako chybione Sąd Apelacyjny ocenił także zarzuty naruszenia art. 12 pr. pras. i art. 24 § 1 k.c. Podzielił stanowisko Sądu Okręgowego, że skarżący niedopełnili należytej staranności w zakresie interpretacji zebranych materiałów i wyciąganiu z nich wniosków oraz nie wykazali zgodności swych działań z prawem.

Skargę kasacyjną na wyrok Sądu Apelacyjnego wniosła jedynie E. K.-F. Skarżąc ten wyrok w części oddalającej jej apelację jako podstawy kasacyjne przytoczyła naruszenie art. 382 k.p.c., art. 40 ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. 2001.79.855 ze zm. - dalej „pr. stow.”), art. 12 pr. pras. oraz art. 24 § 1 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jak wynika z wcześniejszych uwag, Sąd Apelacyjny oparł ustalenia faktyczne stanowiące podstawę wyroku w części oddalającej wniesione apelacje, w tym apelację pozwaną E. K.-F., wyłącznie na materiale zebranych

w postępowaniu w pierwszej instancji, ponieważ sam nie prowadził w tym zakresie żadnych dowodów. W rezultacie nie ma podstaw do stwierdzenia zarzucanego w skardze pozwanej E. K.-F. naruszenia art. 382 k.p.c. Według tego przepisu, sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Zgodnie z utrwaloną linią orzecznictwa Sądu Najwyższego, twierdzenie o naruszeniu art. 382 k.p.c. bez jego powiązania z innymi przepisami może stanowić skuteczny zarzut kasacyjny jedynie w przypadkach pominięcia przez sąd drugiej instancji jednej z dwóch części „zebranego materiału”, o których mowa w tym przepisie, tj. w razie wydania orzeczenia wyłącznie na podstawie materiału zebranego przed sądem pierwszej instancji z pominięciem własnego materiału lub w razie wydania orzeczenia wyłącznie na podstawie własnego materiału z pominięciem wyników postępowania dowodowego przeprowadzonego przez sąd pierwszej instancji. Jeżeli więc sąd drugiej instancji - tak jak Sąd Apelacyjny w niniejszej sprawie - oparł swe ustalenia wyłącznie na materiale zebranym w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, gdyż sam nie prowadził postępowania dowodowego, o stanowiącym naruszenie art. 382 k.p.c. pominięciu przez sąd drugiej instancji części materiału dowodowego zebranego w sprawie nie może być w ogóle mowy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2002 r. III CKN 495/00 i 24 stycznia 2008 r., I CSK 338/07 oraz inne cytowane w nich orzeczenia).

Ze względu na bezzasadność zarzutu naruszenia art. 382 k.p.c., przy rozpatrywaniu pozostałych zarzutów kasacyjnych, dotyczących prawa materialnego, należało mieć na względzie, zgodnie z art. 398¹³ § 2 k.p.c., stan faktyczny stanowiący podstawę wyroku Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej jego części.

Jest bezsporne, że [...] był stowarzyszeniem zwykłym, a zatem zgodnie z art. 40 ust. 1 pr. stow. niemającym osobowości prawnej. Choć powstał on w toku kampanii przed ponownymi wyborami samorządowymi w Gminie N. w 2005 r. po unieważnieniu wyborów, które się odbyły w 2002 r., nie stwierdzono podstaw do objęcia go hipotezą art. 7 ust. 1 pkt 4 pr. stow., wyłączającego spod zakresu zastosowania Prawa o stowarzyszeniach

komitety wyborcze utworzone w związku z wyborami do organów samorządu terytorialnego.

Kontrowersję co do możliwości kwalifikowania stowarzyszeń zwykłych jako jednostek organizacyjnych, którym - choć nie są osobami prawnymi - ustawa, przyznaje zdolność prawną, i do których w związku z tym, zgodnie z art. 33¹ k.c., mają zastosowanie odpowiednio przepisy o osobach prawnych, należy rozstrzygnąć na rzecz stanowiska odrzucającego taką możliwość. Stowarzyszenia są co do zasady osobami prawnymi (art. 17 pr. stow.), jeżeli więc ustawodawca czyni od tej zasady wyjątek w odniesieniu do stowarzyszeń zwykłych, to - wolno zakładać - że nie po to, aby ostatecznie poddać je regulacji zawartej w przepisach o osobach prawnych, i to w niejasno określonym zakresie. Wbrew części poglądów doktryny, nie można wywieść przyznania zdolności prawnej stowarzyszeniom zwykłym z przewidzianego w art. 40 ust. 2 pr. stow. wymagania uchwalenia przez osoby zakładające stowarzyszenie zwykłe regulaminu, określającego w szczególności nazwę stowarzyszenia, jego cel, teren i środki działania, siedzibę oraz przedstawiciela reprezentującego stowarzyszenie. Konieczność określenia przez osoby zakładające stowarzyszenie zwykłe w regulaminie osoby pełniącej funkcję przedstawiciela, a nie osoby pełniącej funkcje w ramach struktury organizacyjnej stowarzyszenia, wskazuje raczej na to, że chodzi tu o osobę mającą działać w charakterze pełnomocnika członków stowarzyszenia (art. 95 i 96 k.c.), a nie o osobę mającą działać w charakterze swojego rodzaju organu stowarzyszenia, którego działanie jest działaniem samego stowarzyszenia (art. 38 w związku z art. 33¹ k.c.)

Ze względu na nieprzysługiwanie stowarzyszeniom zwykłym osobowości prawnej i nie stosowanie się do nich przepisów o osobach prawnych na podstawie art. 33¹ k.c., podmiotem praw i obowiązków w stosunkach cywilnoprawnych związanych z działalnością stowarzyszeń zwykłych nie mogą być same te stowarzyszenia, lecz tylko ich członkowie. W zakresie stosunków cywilnoprawnych wynikających z czynności prawnych wszyscy członkowie stowarzyszenia zwykłego mogą stać się podmiotami określonych praw i obowiązków w razie dokonania czynności prawnej przez

nich wszystkich lub przez ustanowionego przez nich przedstawiciela, działającego w granicach umocowania. Podobnie w zakresie stosunków cywilnoprawnych wynikających z innych zdarzeń niż czynności prawne wszyscy członkowie stowarzyszenia zwykłego mogą stać się podmiotami określonych praw i obowiązków, jeżeli dane zdarzenie pozostaje w związku z akceptowaną przez wszystkich członków działalnością stowarzyszenia i w odniesieniu do nich wszystkich spełnione są przesłanki odpowiedzialności za skutki tego zdarzenia.

W sprawie na obecnym etapie postępowania zasadniczą kwestią jest możliwość przypisania skarżącej - członkini stowarzyszenia zwykłego: [...] - przewidzianej w art. 38 pr. pras. odpowiedzialności z tytułu pełnienia którejś z wymienionych w tym przepisie ról w procesie publikacji materiału prasowego za naruszenie dóbr osobistych powoda artykułami ogłoszonymi w Biuletynie Informacyjnym [...].

Publikacja materiału prasowego o treści naruszającej dobra osobiste może być rezultatem działań różnych osób, w szczególności autora, redaktora i wydawcy. Artykuł 38 ust. 1 pr. pras. stanowi, że „odpowiedzialność cywilną za naruszenie prawa spowodowane opublikowaniem materiału prasowego ponoszą autor, redaktor lub inna osoba, którzy spowodowali opublikowanie tego materiału; nie wyłącza to odpowiedzialności wydawcy”. Według art. 37 pr. pras., do odpowiedzialności tych osób stosuje się zasady ogólne, chyba że ustawa stanowi inaczej. W związku z tym każda z osób wymienionych w art. 38 pr. pras. odpowiada za własne postępowanie; odrębnie w stosunku do pozostałych; w zasadzie na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego, a zatem w zakresie dotyczącym środków niemajątkowej ochrony dóbr osobistych – o których zastosowanie w sprawie obecnie tylko chodzi - zasadniczo na podstawie art. 24 § 1 k.c. Znaczenie przepisów Prawa prasowego w zakresie odpowiedzialności osób wymienionych w art. 38 tego prawa przejawia się głównie w doprecyzowaniu przesłanek ich odpowiedzialności opartej na przepisach Kodeksu cywilnego (por. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia: 8 lutego 1990 r., II CR 1303/89; 7 grudnia 1993 r., III CZP 160/93; 8 stycznia 2004 r., I CK 40/03; 20 lutego 2004 r., I CK 339/03:

15 kwietnia 2004 r., IV CK 275/03; 15 lipca 2004 r., V CK 675/03; 16 lutego 2005 r., IV CK 519/04; 3 września 2009 r., I CZ 44/09; 15 października 2009 r., I CSK 83/09; 28 września 2011 r., I CSK 33/11).

Z dotychczasowych wyjaśnień wynika, że w przypadku prasy wydawanej w ramach działalności stowarzyszenia zwykłego, niemającego osobowości prawnej ani podmiotowości prawnej, wydawcą są w istocie wszyscy członkowie tego stowarzyszenia, i oni ponoszą skutki podejmowanych przez nich w tym zakresie decyzji. Należy się więc zgodzić ze stanowiskiem Sądu Apelacyjnego, że za naruszenie dóbr osobistych przez publikacje wydawane przez stowarzyszenie zwykłe odpowiadają jako wydawcy sami członkowie tych stowarzyszeń. Jak wyżej wyjaśniono, wydawca odpowiada za własne postępowanie, niezależnie od odpowiedzialności innych osób, które spowodowały opublikowanie materiału prasowego naruszającego cudze dobra osobiste. Wpływ wydawcy na treść publikacji przejawia się przede wszystkim w decyzjach określających charakter czasopisma, jego profil. Z dokonanych w sprawie ustaleń wynika, że członkowie [...] omawiali publikacje zamieszczane w wydawanym biuletynie, mieli więc wpływ na ich treść. W tym kontekście nie można się więc zgodzić z zawartym w skardze kasacyjnej zarzutem naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 40 pr. stow. przez przypisanie skarżącej odpowiedzialności za działania innych członków stowarzyszenia (redaktora i autora T. O. oraz autora M. K.), mimo iż nie pełniła ona żadnej z ról wymienionych w art. 38 pr. pras.

Jednocześnie nie ulega wątpliwości, że publikacja materiałów, których dotyczy pozew, naruszała dobre imię powoda, a przy tym stanowiła działanie bezprawne. Nie można podzielić twierdzeń skarżącej, że ustalenia dokonane w sprawie podważały wynikające z art. 24 § 1 k.c. domniemanie bezprawności tego działania. Z dokonanych w sprawie ustaleń wynika, że informacja o tym iż sąd uznał, że powód popełnił przed wyborami w 2002 r. przestępstwo przeciwko wyborom, była nieprawdziwa. Postępowanie karne prowadzone w tym zakresie zostało prawomocnie umorzone. Sąd Apelacyjny trafnie także wskazał na brak podstaw do przypisania powodowi popełnienia

przestępstwa określonego w art. 248 pkt 1 k.k. w treści uzasadnienia postanowienia z dnia z dnia 23 listopada 2004 r., orzekającego o nieważności wyborów samorządowych w Gminie N. w 2002 r. Ustalenia przyjęte za podstawę orzeczenia o nieważności wyborów skupiały się na kwestiach przedmiotowych przestępstwa, a nie podmiotowych, niemających znaczenia dla tego orzeczenia. Wyrażonej przez Sąd Apelacyjny oceny nie podważa wzgląd na powszechną akceptację większego zakresu dopuszczalnej krytyki osób aktywnych na forum publicznym, również bowiem krytyka tych osób nie może być nierzetelna (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2008 r., I CSK 338/07). Pozwani mieli szerokie możliwości do leżącego w interesie publicznym informowania o zapadłym orzeczeniu unieważniającym wybory, jak i do ostrej nawet krytyki powoda z powodu przyczyn unieważnienia wyborów wskazanych w uzasadnieniu tego orzeczenia. Nie leżało natomiast w interesie publicznym wzmocnienie tej krytyki niemającymi dostatecznego oparcia w tym orzeczeniu sugestiami o popełnieniu przez powoda przestępstwa przeciwko wyborom.

Sąd Apelacyjny trafnie zatem uznał odpowiedzialność członków stowarzyszenia zwykłego: [...], a więc i skarżącej, jako wydawców *Biuletynu Informacyjnego* [...] na podstawie art. 24 §1 k.c. za publikacje naruszające dobre imię powoda.

Nie budzi także zastrzeżeń rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego, że skarżąca dodatkowo za naruszenie dóbr osobistych powoda spowodowane publikacją artykułu *Dla Gminy, dla mieszkańców* odpowiada, zgodnie z art. 38 pr. pras., na podstawie art. 24 § 1 jako jego współautorka. Z dokonanych w sprawie ustaleń wynika, że artykuł ten był sygnowany przez założycieli stowarzyszenia, a więc ze wskazaniem na to, iż jego współautorem była m.in. skarżąca. Rozstrzygnięcie o odpowiedzialności skarżącej jako współautorki tego artykułu nie zapadło z zarzucanym w skardze kasacyjnej naruszeniem art. 12 pr. pras. Nie wdając się w kwestie znaczenia wykazania przez dziennikarza zachowania wymaganej przez ten przepis szczególnej staranności i rzetelności przy zbieraniu i wykorzystaniu materiałów prasowych, gdy publikacja dziennikarska spowodowała naruszenie dóbr

osobistych, wystarczy tu wskazać na brak podstaw do zakwestionowania oceny Sądu Apelacyjnego o niezachowaniu przez pozwanych staranności wymaganej przez ten przepis przy interpretacji zebranych materiałów i wyciąganiu z nich wniosków. O osobach ubiegających się o stanowiska publiczne wolno ogłaszać w prasie nawet informacje i opinie oburzające i obrażające, ale powinny one mieć uzasadnienie w zebranym rzetelnie materiale, a w sprawie tak nie było.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. jak w sentencji.

jw